

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Nr. 2631/C/2019/259/III-5/2020

13 februarie 2020

CONCLUZII

formulate de procuror în cauza nr. 2746/1/2019 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, având ca obiect pronunțarea unei hotărâri prealabile în următoarele chestiuni de drept:

- dacă art. 539 din Codul de procedură penală se referă doar la măsurile preventive privative de libertate sau și la caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare,

- iar în caz afirmativ, dacă în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare trebuie să fie constatat explicit prin hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei penale și dacă prin sintagma hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei se include și hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație.

*

I. Situația juridică premisă care a generat problema de drept supusă dezlegării

Prin cererea înregistrată la data de 15 mai 2018 sub nr. 1001/103/2018 pe rolul Tribunalului Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, reclamanta a solicitat, în temeiul art. 539 Cod procedură penală, obligarea pârâtului Statul Român

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

prin Ministerul Finanțelor Publice să îi plătească suma de 100.000 euro cu titlu de daune morale și suma de 10.000 euro cu titlu de daune materiale, precum și cheltuieli de judecată.

În motivare, reclamanta a arătat că, prin sentința penală nr. 47 din 4 iulie 2016, pronunțată de Judecătoria Târgu Neamț, în dosarul nr. 2324/103/2014, a fost condamnată la pedeapsa de 3 ani închisoare. În baza art. 91-92 din Codul penal s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, iar în baza art. 65 alin. (1) din Codul penal s-a dispus interzicerea drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a), b) și g) din Codul penal.

Întrucât nu îi erau aplicabile dispozițiile art. 65 alin. (1) din Codul penal, reprezentanții Ministerului Public au formulat apel, în favoarea sa, împotriva sentinței penale mai sus indicate. Din eroare însă, Curtea de Apel Bacău a considerat că apelul a fost declarat în defavoarea inculpatei și, prin decizia penală nr. 296 din 9 martie apelul a fost admis, dispunându-se înlăturarea dispoziției privind suspendarea executării pedepsei închisorii de 3 ani sub supraveghere.

În consecință, reclamanta a fost încarcerată începând cu data de 9 martie 2017 până la data de 21 noiembrie 2017 când, prin decizia penală nr. 459/RC din 21 noiembrie 2017, pronunțată în dosarul nr. 2324/103/2014, Înalta Curte de Casație și Justiție a admis recursul în casație declarat de inculpată, a anulat formele de executare a pedepsei și a trimis cauza pentru rejudecarea apelului.

Ulterior, prin decizia penală nr. 233 din 21 februarie 2018, pronunțată de Curtea de Apel Bacău, în rejudecare, a fost admis apelul declarat de Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Direcția Națională Anticorupție - Serviciul Teritorial Bacău, iar sentința penală nr. 47 din 4 iulie 2016 a fost desființată în parte, numai în privința momentului de la care se execută pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi.

S-a mai arătat de către reclamantă că din cauza încarcerării sale pe o perioadă de 8 luni, afacerea pe care o avea a fost închisă, contractul său de muncă a încetat prin acordul părților, iar în plan psihic a suferit un șoc de pe urma căruia încă nu și-a revenit, în arest a avut condiții grele, iar tratamentul pe care a trebuit să îl îndure a

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

fost de neimaginat, suferința sa fiind cu atât mai mare cu cât știa că apelul fusese declarat în favoarea ei.

În drept, reclamanta a invocat prevederile art. 539 din Codul de procedură penală.

Prin întâmpinare, pârâtul Statul Român prin Ministerul Finanțelor Publice a invocat excepțiile inadmisibilității și prematurității acțiunii, motivate de faptul că reclamanta nu deține o hotărâre judecătorească definitivă prin care să se fi constatat eroarea judiciară, așa cum prevede art. 539 din Codul de procedură penală.

Pe fondul cauzei, pârâtul a solicitat respingerea ca nefondată a acțiunii, deoarece reclamanta nu a solicitat și nici nu a dovedit, conform dispozițiilor art. 539 și art. 541 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al lipsirii sale de libertate.

Prin sentința civilă nr. 30 din 21 ianuarie 2019, pronunțată de Tribunalul Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, în dosarul nr. 1001/103/2018, s-a respins ca nefondată excepția inadmisibilității acțiunii, s-a respins ca nefondată excepția prematurității acțiunii și s-a respins ca nefondată acțiunea în pretenții civile formulată de reclamantă împotriva pârâtului.

În privința excepției inadmisibilității acțiunii, prima instanță a constatat că aceasta nu este fondată pentru că cerința privind existența unei hotărâri judecătorești de constatare a privării nelegale de libertate este una dintre cerințele de fond ale exercitării acțiunii întemeiate pe dispozițiile art. 539 din Codul de procedură penală, iar nu o condiție prealabilă. Nici excepția prematurității acțiunii nu este fondată, întrucât reclamanta a invocat faptul că privarea nelegală de libertate reiese din decizia penală nr. 459/RC din 21 noiembrie 2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, prin care s-a dispus casarea în parte a deciziei penale nr. 296 din 9 martie 2017, pronunțată de Curtea de Apel Bacău, în privința înlăturării dispoziției privind suspendarea executării pedepsei închisorii sub supraveghere.

Pe fondul cauzei, instanța a reținut că pedeapsa închisorii penale este prin însăși natura sa una privativă de libertate și că suspendarea executării pedepsei sub

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

supraveghere reprezintă o modalitate de executare pe care instanța de judecată o poate dispune în funcție de circumstanțele personale ale condamnatului.

În acest context, s-a apreciat că decizia penală nr. 459/RC din 21 noiembrie 2017, pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție, nu îndeplinește cerințele art. 539 din Codul de procedură penală, întrucât din hotărâre nu reiese că încarcerarea reclamantei în perioada 09.03.2017-21.11.2017 ar fi constituit o privare nelegală de libertate. Prin hotărâre s-a constatat, într-adevăr, că apelul declarat de reprezentanții Ministerului Public a fost în mod greșit interpretat ca fiind formulat în defavoarea reclamantei, motiv pentru care decizia penală nr. 296 din 9 martie 2017 a fost casată numai în privința înlăturării dispoziției privind suspendarea executării pedepsei închisorii sub supraveghere. În urma rejudecării apelului însă, prin decizia penală nr. 233 din 21 februarie 2018, Curtea de Apel Bacău a menținut condamnarea reclamantei la pedeapsa închisorii pentru aceeași durată și în aceeași modalitate de executare, ceea ce înseamnă că reclamanta nu a fost lipsită de libertate în mod nelegal. Ca dovadă, perioada în care reclamanta a fost încarcerată a fost dedusă din pedeapsă.

Chiar dacă agravarea situației reclamantei într-un apel formulat în favoarea acesteia este o greșeală de judecată, dispozițiile art. 539 din Codul de procedură penală se referă la lipsirea de libertate a unei persoane nevinovate, nu a uneia care a fost condamnată definitiv la pedeapsa închisorii.

În temeiul acestui text de lege, a mai constatat tribunalul, nici persoanele care au fost achitate în mod definitiv de o acuzație penală nu pot pretinde că ar fi fost private nelegal de libertate pe perioada arestului preventiv, dacă această măsură preventivă a fost luată cu respectarea dispozițiilor legale.

Pe baza acestor considerente, s-a apreciat că reclamanta nu a suferit vreun prejudiciu moral pentru că statutul său de persoană condamnată penal pentru săvârșirea unor infracțiuni de corupție a rămas neschimbat. Desigur, executarea pedepsei închisorii sub supraveghere este mult mai de dorit decât încarcerarea efectivă, însă, în același timp, nu trebuie pierdut din vedere că modalitatea de

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

executare a pedepsei închisorii este o chestiune de apreciere, nu un drept al reclamantei care, în speță, să fi fost încălcat.

Prin urmare, constatând că nu sunt întrunite cerințele art. 539 din Codul de procedură penală, în sensul că nu a existat o privare de libertate pe nedrept a reclamantei și că aceasta nu a dovedit existența vreunui prejudiciu moral sau material, tribunalul a respins ca nefondată acțiunea în pretenții.

Împotriva acestei hotărâri a declarat apel reclamanta prin care a solicitat admiterea acestuia și schimbarea sentinței atacate, în sensul admiterii acțiunii, apreciind că art. 539 din Codul de procedură penală se referă la privarea nelegală de libertate și nu la vinovăție. Or, prin decizia Înaltei Curți de Casație și Justiție s-a stabilit că privarea de libertate a fost nelegală.

PUNCTUL DE VEDERE AL COMPLETULUI DE JUDECATĂ CARE A DISPUS SESIZAREA ÎNALTEI CURȚI DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE CU PRIVIRE LA DEZLEGAREA CHESTIUNII DE DREPT

Cu privire la prima întrebare, având în vedere că hotărârea definitivă în baza căreia se pretinde caracterul nelegal al arestării a fost casată în calea extraordinară de atac a recursului în casație, cauza fiind trimisă spre rejudecarea apelului, completul de judecată care a formulat sesizarea a apreciat că prevederile art. 539 alin. (1) din Codul de procedură penală se referă și la caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare, perioada de privare de libertate invocată de către reclamantă producându-se tot în cursul procesului penal, acesta finalizându-se prin pronunțarea celei de-a doua hotărâri din apel. Acceptarea acestei teze implică un răspuns afirmativ și la cea de-a doua întrebare, întrucât numai prin admiterea recursului în casație s-a pierdut caracterul definitiv al hotărârii penale și s-a rejudecat apelul, ceea ce a determinat ca perioada de detenție cuprinsă între cele două hotărâri din apel (definitive) să se situeze în sfera fazei judecătii. Un răspuns negativ la cea de-a doua întrebare face ca perioada în care reclamanta a fost privată de libertate să se situeze în faza executării

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

hotărârii instanței penale, instanța de sesizare apreciind că și în această ipoteză suntem în „*cursul procesului penal*”, trimiterea legislativă fiind efectuată la toate cele 4 faze ale procesului penal.

Cu privire la cea de-a doua întrebare, opinia completului de judecată care a formulat sesizarea este în sensul că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare trebuie să fie constatat explicit prin hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei penale, iar în sintagma *hotărâre definitivă* a instanței de judecată investite cu judecata cauzei se include și hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație.

În susținerea acestei opinii, se are în vedere faptul că, prin intermediul unui recurs în casație, chiar dacă se verifică în principiu aspecte de nelegalitate a sentinței atacate, se poate constata inclusiv caracterul nelegal al privării de libertate în ipoteze precum cea din speță, în care reclamantul a fost privat de libertate ca urmare a aplicării pedepsei în alte limite decât cele prevăzute de lege.

Instanța de trimitere a avut în vedere și faptul că nu în toate cazurile este competentă instanța penală de executare a statua asupra caracterului nelegal al detenției, numai pe calea unui recurs în casație putându-se constata aplicarea pedepsei în alte limite prevăzute de lege și, pe cale de consecință, caracterul nelegal al privării de libertate, excluderea acestui tip de hotărâre închizând dreptul la repararea pagubei în cazuri precum cel din speță.

S-a mai reținut faptul că, deși limitele analizei în cadrul Deciziei nr. 15/2017 sunt diferite (referindu-se la măsuri preventive privative de libertate) considerentele acestei dezlegări de drept se aplică *mutatis mutandis* și în acest caz. Astfel, în cuprinsul paragrafului 34, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii a reținut că sintagma „*instanța de judecată investită cu judecarea cauzei*” se referă doar la instanța penală investită cu judecarea cauzei în primă instanță sau apel *ori, eventual, cu o cale extraordinară de atac*, nefiind efectuate distincții cu privire la căile extraordinare de atac (contestația în

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

anulare, recursul în casație, revizuirea, redeschiderea procesului în cazul judecării fără condamnat).

*

II. Dispozițiile legale care formează obiectul sesizării.

Art. 539 din Codul de procedură penală „Dreptul la repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate”.

Art. 539 – „(1) Are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost privată nelegal de libertate.

(2) Privarea nelegală de libertate trebuie să fie stabilită, după caz, prin ordonanța procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investită cu judecarea cauzei”.

III. Jurisprudența Curții Constituționale

Dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală au constituit obiect al controlului de constituționalitate, iar prin deciziile nr. 48 din 16 februarie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 346 din 5 mai 2016, nr. 179 din 29 martie 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 306 din 21 aprilie 2016, nr. 271 din 10 mai 2016, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 519 din 11 iulie 2016 și nr. 133 din 9 martie 2017, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr. 364 din 16 mai 2017, Curtea a respins, ca neîntemeiată, excepția de neconstituționalitate cu un atare obiect.

În considerentele deciziilor sus-menționate, Curtea a reținut că dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală sunt similare prevederilor art.504

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

alin. (3) din Codul de procedură penală din 1968, care au fost supuse controlului de constituționalitate prin deciziile nr. 417 din 14 octombrie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.044 din 11 noiembrie 2004, nr. 221 din 21 aprilie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 516 din 17 iunie 2005, și nr. 78 din 5 februarie 2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 152 din 28 februarie 2008, prin care s-a constatat că textul de lege criticat este o concretizare a principiului constituțional prevăzut de art. 52 alin. (3) din Constituție, conform căruia „Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii [...]” și, pe cale de consecință, realizarea dreptului la repararea de către stat a pagubei cauzate prin erorile judiciare are loc în condițiile legii. Prin aceleași decizii, Curtea a reținut că prevederile art. 504 alin. (3) din Codul de procedură penală din 1968 nu numai că nu îngrădesc accesul liber la justiție, ci instituie tocmai normele procedurale necesare exercitării acestui drept, fiind în deplină concordanță și cu dispozițiile constituționale ale art. 126 alin. (2), în temeiul cărora procedura de judecată este prevăzută numai prin lege. De asemenea, Curtea a statuat că reglementarea expresă a actelor procedurale prin care se constată încălcarea libertății individuale nu este de natură a limita accesul liber la justiție al acelor persoane care nu se regăsesc în unul din cazurile enumerate în art. 504 alin. (3) din Codul de procedură penală din 1968, acestea având posibilitatea de a-și valorifica dreptul în justiție pe alte căi legale, dar în condițiile legii și urmând procedura prevăzută de lege.

Curtea a reținut, totodată, că, prin actualele norme procesual penale - respectiv art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, legiuitorul a condiționat repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate de stabilirea acesteia prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată investite cu judecarea cauzei, după caz. Această condiționare dă naștere, în sarcina organelor judiciare anterior menționate, unei obligații de a se pronunța prin încheieri definitive, conform textului criticat, cu privire la caracterul nelegal al măsurilor preventive

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv în etapele anterioare celei în care se pronunță hotărârea definitivă și care au făcut obiectul controlului pe calea contestației, sau care ar fi putut fi contestate, conform prevederilor art. 204-206 din Codul de procedură penală. De asemenea, aceasta presupune obligația instanței de judecată, care se pronunță prin hotărâre definitivă asupra cauzei, de a stabili caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate.

Curtea a constatat că atribuirea de către legiuitor a competenței de a se pronunța asupra legalității măsurilor preventive privative de libertate organelor judiciare care se pronunță în ultimă instanță în cauzele penale a fost realizată în exercitarea competenței sale constituționale prevăzută la art. 61 alin. (1) din Constituție. Totodată, Curtea a reținut că stabilirea, prin dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, a condiției de admisibilitate pentru obținerea despăgubirilor în fața instanței civile, este în acord cu prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție, conform cărora competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege.

De asemenea, Curtea a reținut că, potrivit art. 5 paragraful 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, orice persoană, victimă a unei arestări sau dețineri în condiții contrare dispozițiilor aceluiași art. 5, are dreptul la reparații, paragraful 5 al art. 5 din Convenție fiind imediat următor celui care prevede că orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau detenție are dreptul să introducă recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității detenției sale și să dispună eliberarea sa dacă detenția este ilegală. În aplicarea normelor europene precitate, prin Hotărârea din 12 decembrie 2002, pronunțată în Cauza *N. C. împotriva Italiei*, paragraful 49, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că dispozițiile art. 5 paragraful 5 din Convenție sunt aplicabile în cazul unei privări de libertate în condiții contrare prevederilor paragrafului 1 al acestui articol. S-a arătat, de asemenea, că dreptul la reparații prevăzut la paragraful 5 al art. 5 din Convenție presupune ca încălcarea dispozițiilor unuia dintre celelalte paragrafe să fie stabilită fie de către o instanță

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

națională, fie de către o instituție prevăzută prin Convenție. Prin aceeași hotărâre, paragraful 52, s-a statuat că dreptul la reparații, garantat prin art. 5 paragraful 5 din Convenție, trebuie asigurat, în mod efectiv, cu un suficient grad de certitudine. De asemenea, prin Hotărârea din 27 septembrie 1990, pronunțată în Cauza *Wassink împotriva Olandei*, paragraful 37, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că statelor contractante nu le este interzisă condiționarea acordării unei indemnizații de dovada ce trebuie făcută de către cel interesat care a suferit un prejudiciu rezultat din această încălcare, întrucât în domeniul art. 5 paragraful 5 calitatea de victimă este de conceput chiar în absența unui prejudiciu, dar nu există obligația de reparare fără să existe prejudiciu material sau moral ce are a fi reparat. În acest sens, dispozițiile art. 5 din Convenție condiționează acest drept la reparație de necesitatea stabilirii unei detenții ilegale, din perspectiva dispozițiilor art. 5 paragrafele 1-4, care consacră detenția legitimă. Astfel, în Hotărârea din 3 iunie 2003, pronunțată în Cauza *Pantea împotriva României*, paragraful 301 și dispozitivul hotărârii, pct. 3-6, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat atât încălcarea art. 5 paragraful 1 (arestarea fără existența unor rațiuni plauzibile că s-ar sustrage urmării penale, după comiterea unei infracțiuni) și, deopotrivă, încălcarea dispozițiilor art. 5 paragraful 3 (deținerea a fost ordonată de o persoană care nu avea calitatea de „magistrat”, în sensul Convenției, și că persoana nu a fost condusă „de îndată” în fața unui asemenea magistrat), precum și încălcarea art. 5 paragraful 4 (deoarece tribunalul nu a statuat într-un termen scurt cu privire la legalitatea deținerii sale), dar și a art. 5 paragraful 5 (pentru a nu fi obținut reparație pentru detenție ilegală în dreptul intern), suma acordată petentului cu titlu de despăgubiri fiind una globală, însă cu temeieri juridice diferite, dar care se integrează dispozițiilor art. 5 din Convenție și susțin protejarea dreptului la libertate și siguranță ca drept fundamental al omului. Curtea reține, totodată, și Hotărârea din 25 august 1987, pronunțată în Cauza *Nolkenbockhoff împotriva Germaniei*, paragraful 36, prin care s-a statuat că nicio prevedere din Convenție nu dă acuzatului un drept la reparație pentru detenție provizorie legală, nici chiar în ipoteza închiderii urmării penale angajate contra persoanei.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

În aceste condiții, având în vedere, pe de o parte, condiționarea acordării reparațiilor garantate prin art. 5 paragraful 5 din Convenție de constatarea, de către o instanță națională, a încălcării dispozițiilor art. 5 paragrafele 2-4 din Convenție, iar, pe de altă parte, cerința de asigurare efectivă cu un suficient grad de certitudine la nivel național a dreptului la reparații astfel garantat, Curtea a constatat că obligația organelor judiciare, prevăzute la art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, de a se pronunța, prin hotărârile definitive pe care le pronunță, cu privire la legalitatea măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal este în acord cu standardul de protecție prevăzut la art. 5 din Convenție. În acest sens, Curtea a constatat că dreptul la reparare a pagubei în cazul privării nelegale de libertate, prevăzut la art. 539 din Codul de procedură penală constituie o preluare, prin normele procesual penale naționale, a dispozițiilor art. 5 paragraful 5 din Convenție. De asemenea, Curtea a reținut că standardul de protecție prevăzut prin art. 5 paragraful 5 din Convenție este unul minim, statele membre fiind îndreptățite să ofere, prin legislația internă, o protecție juridică sporită libertății individuale, prin reglementarea dreptului la reparații și în alte situații decât cele expres rezultate din norma de la art. 5 paragraful 5 din Convenție. Curtea a reținut, însă, că modalitatea în care organele judiciare enumerate în cuprinsul dispozițiilor art. 539 alin.(2) din Codul de procedură penală își îndeplinesc această obligație nu constituie o problemă de constituționalitate a textului criticat, ci reprezintă un aspect ce vizează interpretarea și aplicarea legii.

Cât privește susținerile potrivit cărora *„acțiunea în repararea prejudiciului produs prin arestarea nelegală nu se deosebește cu nimic de acțiunea în răspundere civilă delictuală, astfel că nu se justifică impunerea unei cerințe suplimentare - respectiv condiția ca nelegalitatea măsurii privative de libertate să fie constatată printr-un act procedural penal anterior - față de reglementarea de drept comun”*, Curtea a constatat că procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de privare nelegală de libertate este o procedură specială, fiind cuprinsă în Codul de procedură penală. Disponerea acestor norme procesual penale în acest act normativ are relevanță din perspectiva stabilirii regimului juridic specific al acestei forme de răspundere a

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

statului în raport cu regimul altor forme de răspundere juridică, de drept comun, cum ar fi răspunderea civilă delictuală, reglementată în art. 1.349 și art. 1.357 - art. 1.380 din noul Cod civil. Așadar, Curtea a reținut că procedura reglementată de art. 539 din Codul de procedură penală este o procedură specială care derogă de la dreptul comun în temeiul principiului „*specialia generalibus derogant*”. De asemenea, Curtea a reținut că procedura specială, reglementată în art. 539 din Codul de procedură penală, vizează exclusiv cazurile de privare nelegală de libertate, iar nu alte drepturi fundamentale ale omului, pentru a căror lezare este necesară invocarea altor temeuri de drept, precum dispozițiile art. 252 și art. 253 din Codul civil sau art. 8 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, care reglementează consecințele încălcării unor drepturi personale nepatrimoniale, precum dreptul la imagine, demnitate, inclusiv dreptul la viață privată.

Cu referire la susținerile autorului excepției, potrivit căroră „*cercetarea condiției nelegalității măsurii privative de libertate ar trebui să cadă în sarcina instanței civile investite cu soluționarea cererii de despăgubire*”, Curtea a observat că, potrivit unora dintre instanțele naționale, în măsura în care caracterul nelegal al măsurii privative de libertate a fost stabilit de instanța penală, reevaluarea acestui aspect de către instanța civilă este contrară normelor procesual penale ale art. 539. Aceleași instanțe naționale apreciază, însă, că o atare evaluare a legalității măsurii privative de libertate ar putea fi realizată de către instanța civilă numai dacă instanța penală a omis sau cadrul procesual nu i-a impus să statueze asupra acestui aspect ori pentru alte motive de nelegalitate, decât cele analizate de organele judiciare în cadrul controlului legalității măsurilor preventive privative de libertate în cursul procesului penal, sau în măsura în care hotărârile „intermediare” prin care a fost verificată legalitatea măsurilor preventive au fost absolut nemotivate ori alte asemenea motive identificate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, prin raportare la prevederile art. 5 paragrafele 1-4 din Convenție, respectiv art. 9 din Codul de procedură penală. Curtea a reținut, însă, că aceste din urmă aspecte nu sunt veritabile critici de neconstituționalitate, ci, în realitate, privesc

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

modul de interpretare și aplicare a prevederilor de lege criticate. O eventuală problemă de practică neunitară a instanțelor naționale cu privire la competența instanței civile de a se pronunța referitor la legalitatea măsurii privative de libertate nu intră sub incidența controlului de constituționalitate exercitat de Curtea Constituțională, ci este de competența instanței supreme, având în vedere rolul său, consacrat constituțional, de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii de către celelalte instanțe judecătorești.

IV. Jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție

- *Decizia nr. 41 din 21 noiembrie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 115 din 10 februarie 2017, prin care a fost respinsă ca inadmisibilă sesizarea formulată de Curtea de Apel Timișoara - Secția I civilă în dosarul nr. 1466/30/2015 prin care se solicita, în interpretarea art. 539 alin. (2) Cod procedură penală, a se stabili dacă privarea nelegală de libertate trebuie să rezulte explicit din actele jurisdicționale menționate în cuprinsul acestui articol sau poate fi și implicită, dedusă din hotărârea definitivă de achitare.*

- *Decizia nr. 15 din 18 septembrie 2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr. 946 din 29 noiembrie 2017, prin care s-a admis recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Timișoara și s-a stabilit că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate trebuie să fie constatat explicit prin actele jurisdicționale prevăzute în cuprinsul acestuia. Hotărârea judecătorească de achitare, prin ea însăși, nu poate constitui temei al stabilirii caracterului nelegal al măsurii privative de libertate;*

- *Decizia nr. 76 din 12 noiembrie 2018 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completele pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 215 din 19 martie 2019, prin care s-a admis sesizarea formulată*

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

de Curtea de Apel Bacău - Secția I civilă, în dosarul nr. 4343/180/2014, privind pronunțarea unei hotărâri prealabile și s-a stabilit că legea aplicabilă dreptului la repararea pagubei de către stat ca urmare a unei hotărâri de achitare ulterioare hotărârii definitive de condamnare este cea în vigoare la momentul rămânerii definitive a hotărârii de achitare, stabilit după regulile prevăzute de art. 416-417 Cod procedură penală din 1968, respectiv art. 551 și 552 din Codul de procedură penală din 2010.

- *Decizia nr. 11 din 17 aprilie 2019 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 613 din 24 iulie 2019, prin care s-a admis sesizarea formulată de Curtea de Apel Alba Iulia - Secția penală, în dosarele nr. 2,309/107/2018 și nr. 2.366/107/2018 și s-a stabilit că, în aplicarea art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul legal sau nelegal al privării de libertate în cursul procesului penal a inculpatului achitat prin hotărâre definitivă nu se poate stabili pe calea contestației la executare întemeiată pe prevederile art. 598 alin. (1) lit. d) sau art. 598 alin. (1) lit. c) teza I din Codul de procedură penală.*

V. Analiza condițiilor de admisibilitate a sesizării

În privința obiectului și condițiilor sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile, legiuitorul, în cuprinsul art. 519 din Codul de procedură civilă a instituit o serie de condiții de admisibilitate pentru declanșarea acestei proceduri, care se impun a fi întrunite în mod cumulativ, respectiv:

1. Existența unei cauze aflate în curs de judecată;
2. Instanța care sesizează Înalta Curte de Casație și Justiție să judece cauza în ultima instanță;
3. Soluționarea pe fond a cauzei în curs de judecată să depindă de chestiunea de drept a cărei lămurire se cere;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

4. Problema de drept să fie reală, să suscite interpretări diferite sau contradictorii ale unui text de lege, respectiv să prezinte un grad de dificultate suficient de mare.

În jurisprudența anterioară a Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept s-a reținut că, deși, textul de lege (art. 519 din Codul de procedură civilă) nu conține o definiție a acestei noțiuni, totuși, pentru a fi vorba despre o veritabilă problemă de drept, trebuie ca norma juridică disputată să fie îndoielnică, imperfectă, lacunară sau neclară, iar chestiunea de drept supusă dezbaterii să fie una serioasă, legată de posibilitatea de a interpreta diferit un text de lege, fie din cauză că acest text de lege este incomplet, fie că nu este corelat cu alte dispoziții legale, fie pentru că se pune problema că nu ar fi în vigoare, ceea ce evidențiază potențialitatea dispozițiilor legale care formează obiect al sesizării de a antrena o interpretare duală sau contradictorie¹.

De aceea, Înalta Curte de Casație și Justiție a accentuat necesitatea existenței unui prag de dificultate suficient de mare, de natură a reclama intervenția sa în scopul rezolvării de principiu a chestiunii de drept și al înlăturării oricărei incertitudini care ar putea plana asupra securității raporturilor juridice, rațiunea unei asemenea abordări fiind dată de faptul că procedura instituită de art. 519 și urm. din Codul de procedură civilă a fost gândită și reglementată în scopul prevenirii unei jurisprudențe neunitare atunci când există premisele interpretărilor diferite, în vederea asigurării coeziunii și previzibilității actului de justiție².

5. Chestiunea de drept identificată să prezinte caracter de noutate și asupra acesteia Înalta Curte de Casație și Justiție să nu fi statuat și nici să nu facă obiectul unui recurs în interesul legii în curs de soluționare.

În ceea ce privește cerința noutății chestiunii de drept ce face obiectul sesizării, în lipsa unei definiții legale a acestei cerințe și a unor criterii de determinare, în art. 519 din Codul de procedură civilă, în jurisprudența anterioară a

¹ Par. 46 – 48 din decizia nr. 22/20.05.2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 773 din 24 septembrie 2019;

² Par. 68 și 69 ale deciziei nr. 20 din 20 mai 2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 651 din 6 august 2019 și jurisprudența loc. cit.;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Completului pentru dezlegarea unor chestiuni de drept s-a stabilit în termeni clari și neechivoci că cerința noutății este implicată atunci când chestiunea de drept își are izvorul în reglementări nou intrate în vigoare, când instanțele nu i-au dat încă o anumită interpretare și aplicare la nivel jurisprudențial ori dacă se impun anumite clarificări, într-un context legislativ nou sau modificat față de unul anterior, de natură să impună reevaluarea sau reinterpretarea normei de drept analizate. În egală măsură, noutatea chestiunii de drept, în sensul disp. art. 519 din Codul de procedură civilă, poate constitui și atributul unei reglementări mai vechi, dar asupra căreia instanțele de judecată sunt chemate să se pronunțe în prezent, atunci când aplicarea frecventă a normei juridice a devenit actuală ulterior³.

Sub acest aspect, s-a precizat și că existența unei bogate jurisprudențe a instanțelor și orientarea unanimă a acestora spre o anumită interpretare a normelor de drept supuse analizei fac, ca pe de o parte, chestiunile de drept supuse dezbaterii să își piardă caracterul de noutate în sensul art. 519 din Codul de procedură civilă și, pe de altă parte, ca problemele de drept să nu mai prezinte o dificultate suficient de mare, în măsură să reclame intervenția instanței supreme prin pronunțarea unei hotărâri prealabile. În consecință, atunci când, prin utilizarea mecanismului de interpretare a legilor se poate realiza cu ușurință interpretarea normelor de drept ce fac obiectul sesizării analizate, Înalta Curte de Casație și Justiție a considerat că scopul procedurii pronunțării unei hotărâri prealabile – acela de a da dezlegări asupra unor probleme veritabile și dificile de drept - nu este atins⁴.

Distinct de condiția noutății chestiunii de drept ce face obiectul sesizării, art. 519 din Codul de procedură civilă instituie condiția cumulativă a nepronunțării anterioare a instanței supreme asupra respectivei chestiuni de drept și a inexistenței unui recurs în interesul legii în curs de soluționare cu privire la aceasta.

Atunci când sesizarea formulată în cadrul mecanismului hotărârii prealabile a adus în atenția sa o problemă identică sau cu un grad ridicat de similaritate ori

³ Par. 49 și 50 ale deciziei nr. 20 din 20 mai 2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, precit.;

⁴ Par. 44 din decizia nr. 18 din 6 mai 2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 468 din 10 iunie 2019;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

rezolvate anterior, cu valoare de principiu, printr-o decizie anterioară de unificare ce beneficiază de caracter obligatoriu, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept a considerat că aceasta nu întrunește condițiile de admisibilitate referitoare la noutate și la inexistența unei statuări anterioare a instanței supreme asupra problemei de drept, care puteau fi transpuse fără nicio dificultate prin aplicarea argumentului de interpretare logică al analogiei⁵ ori atunci când argumentele avute în vedere la pronunțarea unor decizii de unificare s-au consolidat în contextul unor acte normative ulterior adoptate⁶.

*

Examinând aceste condiții de admisibilitate în prezenta cauză, se constată că două din cele cinci cerințe nu sunt întrunite.

Sunt îndeplinite aspectele de admisibilitate legate de titularul sesizării, stadiul soluționării pricinii în care sesizarea a fost promovată, precum și legătura dintre soluționarea cauzei pe fond și problema de drept ridicată, *nefiind însă întrunite cerințele de substanță ale obiectului sesizării*, anume cerința ca obiectul acesteia să vizeze o chestiune de drept veritabilă, cu un anumit nivel de dificultate și condiția referitoare la nestatuarea anterioară de către instanța supremă în cadrul unui mecanism de unificare a practicii judiciare asupra chestiunii ce face obiectul sesizării și nici condiția noutății.

Sesizarea în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile a fost formulată de Curtea de Apel Bacău, Secția I civilă în dosarul nr. 1001/103/2018, instanță care a fost investită cu soluționarea apelului declarat de către reclamantă împotriva sentinței pronunțate de Tribunalul Neamț, Secția I civilă și de contencios administrativ, într-o cauză al cărei obiect constă în solicitarea reclamantei de obligare a pârâtului Statul

⁵ Par. 56 – 59 ale deciziei nr. 15 din 8 aprilie 2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 419 din 29 mai 2019; decizia nr. 82 din 20 noiembrie 2017 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 172 din 23 februarie 2018;

⁶ Decizia nr. 20 din 20 mai 2019 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, precit.;

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Român prin Ministerul Finanțelor Publice la plata unor despăgubiri pe temeiul dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, ca urmare a privării sale nelegale de libertate.

Litigiile cu un astfel de obiect intră în competența de soluționare în primă instanță a tribunalului în a cărei circumscripție domiciliază reclamantul, potrivit art. 541 alin. (3) din Codul de procedură penală, iar, astfel cum rezultă din dispozițiile art. XVIII alin. (2) din Legea nr. 2/2013, astfel cum au fost modificate prin Legea nr. 310/2018 (litigiul fiind pornit anterior datei de 1 ianuarie 2019), hotărârea primei instanțe este supusă numai apelului, iar calea de atac se soluționează de curtea de apel ierarhic superioară tribunalului care a dat soluția în primă instanță.

Titularul sesizării, Curtea de Apel Bacău, soluționează cauza în ultimă instanță, potrivit competențelor sale legale, pronunțând o hotărâre definitivă, conform art. 634 alin. (1) pct. 4 din Codul de procedură civilă.

Potrivit verificării efectuate de către Ministerului Public - Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, la nivelul Secției judiciare - Serviciul judiciar civil nu se analizează practica judiciară, în vederea promovării unui recurs în interesul legii cu privire la chestiunea de drept ce formează obiectul sesizării de față.

În ceea ce privește *cerința nouătății*, instanța de trimitere a solicitat Înaltei Curți de Casație și Justiție, în temeiul prevederilor art. 519 din Codul de procedură civilă, pronunțarea unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea următoarei chestiuni de drept:

- *dacă art. 539 din Codul de procedură penală se referă doar la măsurile preventive privative de libertate sau și la caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare;*

- *iar în caz afirmativ, dacă în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare trebuie să fie constatat explicit prin hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei penale și dacă prin sintagma hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei se include și hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație.*

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Această normă a făcut obiectul unor sesizări adresate anterior instanței supreme în cadrul mecanismelor de unificare a practicii judiciare - atât în materie civilă, cât și în materie penală - și, în cuprinsul deciziilor de soluționare a acestora, s-a reținut că reglementarea din cuprinsul art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 135/2010, este similară celei din art. 504 alin. (2) și (3) din Codul de procedură penală anterior, astfel încât s-a statuat că procedura penală actuală nu conține o soluție legislativă nouă. O atare statuare corespunde și celor reținute de Curtea Constituțională în deciziile de respingere a excepțiilor de neconstituționalitate a art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, în cuprinsul Deciziei nr. 48 din 16 februarie 2016 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 346 din 5 mai 2016), a Deciziei nr. 179 din 29 martie 2016 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 306 din 21 aprilie 2016) sau a Deciziei nr. 271 din 10 mai 2016 (publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 519 din 11 iulie 2016).

Pentru neîntrunirea condiției noutății chestiunii de drept - distinctă de aceea a nestatuării anterioare de către instanța supremă în cadrul unui mecanism cu efecte obligatorii pentru toate instanțele reținându-se și existența unei practici neunitare deja consistente, prin Decizia nr. 41 din 21 noiembrie 2016 a Înaltei Curți de Casație și Justiție - Completele pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 115 din 10 februarie 2017, s-a respins ca inadmisibilă sesizarea formulată de Curtea de Apel Timișoara - Secția I civilă, în dosar nr. 1466/30/2015, în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea chestiunii de drept care decurge din interpretarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, în sensul de a stabili dacă privarea nelegală de libertate trebuie să rezulte explicit din actele jurisdicționale menționate în cuprinsul acestui articol sau poate fi și implicită, dedusă din hotărârea definitivă de achitare.

Existența deja a unei practici judiciare neunitare a instanțelor judecătorești de la toate nivelurile și din întreaga țară, o lungă durată de timp, denotă nu numai că se poate apela la mecanismul recursului în interesul legii, ci și faptul că nu mai poate fi sesizată instanța supremă pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile,

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

întrucât scopul preîntâmpinării practicii neunitare nu mai poate fi atins, chestiunea de drept care a suscitată-o nemaifiind, prin urmare, una nouă, ci una care a creat deja divergență în jurisprudență(Decizia nr. 41/2016).

Urmare a constatării existenței unei practici neunitare de natură a impune a se recurge la mecanismul de control *a posteriori*, Colegiul de conducere al Curții de Apel Timișoara a formulat sesizare pentru recurs în interesul legii, solicitându-se o decizie de interpretare unitară a dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală.

Prin Decizia nr. 15 din 18 septembrie 2017, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 946 din 29.11.2017, Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii - a admis recursul în interesul legii formulat de Colegiul de conducere al Curții de Apel Timișoara și a stabilit că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, „*caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate trebuie să fie constatat explicit prin actele jurisdicționale prevăzute în cuprinsul acestuia. Hotărârea judecătorească de achitare, prin ea însăși, nu poate constitui temei al stabilirii caracterului nelegal al măsurii privative de libertate*”.

Prin cele două întrebări formulate în cauză, instanța de trimitere a apreciat că textul de la art. 539 din Codul de procedură penală prezintă neclarități și prin aceasta riscul de a fi aplicat în continuare neunitar în practica judiciară, sub trei aspecte:

- din formularea art. 539 alin. (1) nu se poate stabili cu certitudine dacă cerința privării nelegale de libertate are în vedere doar măsurile preventive privative de libertate sau textul vizează și caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare; în altă formulare a aceleiași instanțe de trimitere, dacă în cuprinsul noțiunii de proces penal se include și faza de executare a hotărârilor judecătorești definitive;

- în cazul în care textul de la alin. (1) are în vedere ambele variante, în interpretarea și aplicarea art. 539 alin. (2), caracterul nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

trebuie să fie constatat explicit prin hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei penale și

- dacă prin sintagma „*hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei*” se include și hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație.

Sesizarea astfel formulată, nu reprezintă o chestiune de drept veritabilă și nu are nivelul de dificultate care să permită a se recurge la procedura hotărârii prealabile, întrucât, în soluționarea cauzei, instanța de trimitere poate să observe și să facă aplicarea corespunzătoare a dezlegărilor obligatorii ce se regăsesc deja în cuprinsul Deciziei nr. 15/2017, pronunțată de Înalta Curte în soluționarea recursului în interesul legii. Chiar instanța de trimitere citează din considerentele Deciziei nr. 15/2017, pronunțate în recurs în interesul legii, dezlegările incidente pentru chestiunile de drept invocate în sesizare.

Mecanismul hotărârii prealabile nu poate fi activat ori de câte ori o speță - în care este incident un text interpretat sau în care își găsește aplicabilitatea o chestiune de drept dezlegată de instanța supremă în cadrul mecanismelor de unificare a practicii - are circumstanțe particulare sau prezintă elemente de fapt parțial diferite de cele ale cauzei în care hotărârea prealabilă a fost pronunțată ori care au constituit numitorul comun al celor analizate în procedura recursului în interesul legii.

Decizia nr. 15/2017 a instanței supreme oferă toate elementele de drept necesare pentru ca instanța de trimitere să poată stabili dacă faza de executare a unei hotărâri judecătorești definitive este integrată procesului penal și să răspundă, pe cale de consecință, la prima întrebare ce face obiectul trimiterii.

Textul din legea procesual penală face trimitere la privarea nelegală de libertate „*în cursul procesului penal*”, fără a exclude vreuna dintre cele patru faze ale acestuia, atunci când acestea sunt parcurse în totalitate (întrucât, în cazul achitării, în mod evident, va lipsi faza de executare a unei pedepse privative de libertate).

Chiar dacă în dispozitivul Deciziei nr. 15/2017 dată în recurs în interesul legii se menționează că: „în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 539 alin. (2) din Codul procedură penală, caracterul nelegal al *măsurilor preventive privative de*

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

libertate trebuie să fie constatat explicit prin actele jurisdicționale prevăzute în cuprinsul acestuia”, nu înseamnă că dezlegarea astfel dată nu este valabilă și în privința privării nelegale de libertate intervenite pe durata executării unei pedepse privative de libertate. Circumstanțierea dezlegării de principiu date, la măsurile preventive privative de libertate - cauză a privării nelegale de libertate - a fost impusă de limitele sesizării stabilite prin memoriul de recurs în interesul legii, consecință directă a faptului că practica judiciară a fost generată în principal în cauzele cu un atare obiect.

Aplicabilitatea aceleiași dezlegări și pentru cazul în care privarea nelegală de libertate derivă din punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii se impune și în considerarea unui argument *a fortiori*, ce se identifică, de asemenea, în Decizia nr. 15/2017, paragraful 50.

Dacă legiuitorul român a stabilit prin dispozițiile legii procesuale penale principiul răspunderii obiective a statului sub aspectul reparațiilor pe care le acordă celui care a suferit în mod injust de pe urma unei privări nelegale de libertate în baza unei măsuri preventive privative de libertate (care se poate fundamenta pe fapte, indicii sau suspiciuni rezonabile care nu trebuie să fie de același nivel cu cele necesare pentru fundamentarea unei condamnări), cu atât mai mult aceeași răspundere obiectivă poate fi antrenată în cazul în care privarea nelegală de libertate decurge din punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii, aplicată printr-o hotărâre penală definitivă.

În ceea ce privește caracterul explicit al constatării caracterului nelegal al privării de libertate decurgând din punerea în executare a pedepsei privative de libertate - al doilea aspect sesizat de instanța de trimitere - dezlegarea acestei chestiuni a fost stabilită fără echivoc în cuprinsul dispozitivului Deciziei nr. 15/2017, aplicabilă *mutatis mutandis* și în cazul în care premisa este aceea a privării nelegale de libertate prin punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii, în cuprinsul deciziilor de unificare a practicii, nu se menționează că noțiunea de „caracter explicit” ar trebui să vizeze inserarea *ad litteram*, exclusiv în dispozitivul actelor procedurale enumerate de text, a constatării caracterului nelegal

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

al privării de libertate, subliniindu-se, în schimb, necesitatea constatării neechivoce a acestui caracter, în cuprinsul actelor procedurale prevăzute limitativ de art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală. În considerarea principiului *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*, o atare dezlegare este obligatorie în toate situațiile în care se invocă o privare nelegală de libertate intervenită în cursul procesului penal, fiind irelevant dacă ea este consecința dispunerii unei măsuri preventive sau a aplicării unei sancțiuni penale privative de libertate.

În ceea ce privește sintagma hotărâre definitivă a instanței de judecată învestite cu judecata cauzei include și *hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație* Înalta Curte de Casație și Justiție a dezlegat și această chestiune în cuprinsul Deciziei nr. 15/2017, paragraful 34.

Recursul în casație este o cale extraordinară de atac, reglementată de dispozițiile art. 433 - 451 din Codul de procedură penală, care urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție judecarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile.

Potrivit art. 434 alin. (1) din Codul de procedură penală, recursul în casație poate fi exercitat împotriva unei decizii pronunțate de curțile de apel și de Înalta Curte de Casație și Justiție, ca instanțe de apel, cu excepția deciziilor prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor. Această cale de atac se poate declanșa, așadar, numai împotriva unei hotărâri rămase definitive fie potrivit art. 551 pct. 4 din Codul de procedură penală - în cazul în care s-a respins apelul, la data la care s-a pronunțat decizia de instanța de apel -, fie conform art. 552 alin. (1) din Codul de procedură penală - la data pronunțării acesteia, atunci când apelul a fost admis și procesul a luat sfârșit în fața instanței de apel.

În realitate *problema ce trebuie dezlegată de către instanța de trimitere*, ține doar de *aplicarea* dezlegării de principiu date prin Decizia nr. 15/2017. Instanța de trimitere este, prin urmare, unica îndrituită să aprecieze și să statueze asupra acestor aspecte în planul aplicării, în cauză, a art. 539 din Codul de procedură penală, în lumina tuturor deciziilor obligatorii relevante pronunțate de instanța supremă și a exigențelor art. 5 paragraful (1) lit. a) din Convenția europeană a Drepturilor

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Omului, astfel cum au fost dezvoltate în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului (de exemplu, în cauzele *Del Rio Prada împotriva Spaniei*, 42750/09, hotărârea din 21 octombrie 2013, Marea Cameră, *Benham contra Regatului Unit*, 19380/92, hotărârea din 10 iunie 1996, Marea Cameră și *Tsirlis și Kouloumpas împotriva Greciei*, 19233/91 și 19234/91, hotărârea din 29 mai 1997).

Distinct de cele ce precedă, însă tot prin prisma condițiilor de admisibilitate ale art. 519 Cod procedură civilă, se observă că sesizarea nu privește o veritabilă problemă de drept, legată de posibilitatea de a interpreta diferit un text de lege, fie din cauză că acesta este incomplet, fie pentru că nu este corelat cu alte dispoziții legale.

Astfel, răspunsul la întrebarea dacă măsurile privative de libertate dispuse prin hotărâri definitive de condamnare, desființate însă într-un recurs în casație, își mențin sau nu caracterul de măsuri preventive dispuse în cursul procesului penal, este dat de prevederile extrem de clare ale dispozițiilor art. 448 alin. (4) din Codul de procedură penală, conform căroră, *„în cazul în care condamnatul se găsește în cursul executării pedepsei, instanța, admitând recursul în casație și pronunțând casarea cu trimitere (n.n. – cazul în speță), dispune asupra stării de libertate a acestuia, putând lua o măsură preventivă”*.

Consecutiv, art. 451 Cod procedură penală prevede că: *„rejudicarea cauzei după casarea hotărârii atacate se desfășoară potrivit dispozițiilor Cap. II sau III din Titlul III al părții speciale, care se aplică corespunzător”* (adică judecata în primă instanță, respectiv, judecata în apel).

Rezultă așadar, că, asemeni situației din speța instanței de trimitere, în cazul în care hotărârea care a stat la baza emiterii mandatului de executare a pedepsei cu închisoarea, a fost desființată în calea extraordinară de atac a recursului în casație, procesul penal se reia din faza de judecată în primă instanță, respectiv, din apel, situație în care ne aflăm în cursul procesului penal, iar în toată această perioadă pot fi dispuse măsuri preventive privative de libertate, care dacă se constată ulterior că sunt nelegale, pot da dreptul la reparații conform dispozițiilor art. 539 alin. (2) Cod procedură penală.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Prin urmare, circumstanțele particulare ale cauzei relevă faptul că problema de drept adusă în dezbateri nu ridică nicio dificultate, în contextul în care dispoziția legală a cărei interpretare se solicită să se realizeze nu este nici lacunară, nici incompletă sau neclară.

V. Pe fondul sesizării

Răspunderea pentru prejudiciile cauzate prin erori judiciare este reglementată principial în art.52 alin.3 din Constituția României, unde se prevede că *"Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență"*.

În jurisprudența relativă la aplicarea art.52 alin.3 din Constituție, Curtea Constituțională a stabilit că textul din Legea fundamentală consacră principiul răspunderii obiective a statului sub aspectul reparațiilor pe care societatea este dator să le acorde celui care a suferit în mod injust de pe urma erorilor comise în sistemul judiciar (Decizia nr.633/24.11.2005) și că prin expresia "potrivit legii" Constituția lasă la opțiunea legiuitorului stabilirea condițiilor procedurale în care dreptul la reparație poate fi exercitat (Decizia nr. 788 din 17 noiembrie 2015; Decizia nr. 435 din 21 iunie 2016; Decizia nr. 133 din 9 martie 2017).

Curtea Constituțională a mai arătat în jurisprudența sa că procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de privare nelegală de libertate este o procedură specială, cuprinsă în Codul de procedură penală, care vizează exclusiv cazurile de privare nelegală de libertate (Decizia nr.179/29.03.2016, par.22).

Art.539 din Codul de procedură penală, invocat de către reclamant ca temei al acțiunii, reglementează o procedură specială pentru repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate a persoanei în cursul procesului penal și stabilește că *"(1) Are dreptul la repararea pagubei și persoana care, în cursul procesului penal, a fost*

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

privată nelegal de libertate. (2) Privarea nelegală de libertate trebuie să fie stabilită, după caz, prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată învestită cu judecarea cauzei". Prin norma legală enunțată legiuitorul a reglementat, printr-o normă specială, un drept la despăgubire pentru prejudiciul material, respectiv daune morale, în caz de privare nelegală de libertate săvârșită în cursul procesului penal, legiuitorul înțelegând însă ca dezdăunarea să se producă în anumite condiții, expres prevăzute de lege.

Norma în discuție se află în strânsă corelare cu art.5 din Convenția europeană a drepturilor omului, care consacră dreptul la libertate și siguranță, precum și cu art.9 Cod procedură penală care redă întocmai conținutul art.5 din Convenție și care, în alin.(5), stabilește că orice persoană față de care s-a dispus în mod nelegal, în cursul procesului penal, o măsură privativă de libertate are dreptul la repararea pagubei suferite, în condițiile prevăzute de lege.

Din enunțarea normelor legale incidente se observă că atât legea internă, cât și norma europeană, condiționează dreptul la reparațiune de absența unei baze legale în dreptul intern, care să legitimeze detenția/arestarea în discuție, pe de o parte, iar, pe de altă parte, de necesitatea stabilirii unei detenții ilegale.

Pentru acordarea dreptului la reparațiune în ipoteza reglementată de dispozițiile art.539 Cod procedură penală norma condiționează acordarea unei indemnizații de stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate, după caz, fie prin ordonanța procurorului, fie prin încheiere definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară/fie prin încheiere definitivă sau hotărâre definitivă a instanței de judecată investită cu soluționarea cauzei. În condițiile în care norma nu limitează sfera persoanelor care invocă faptul privării în mod nelegal a libertății lor de pronunțarea unei hotărâri definitive de achitare, rezultă că de repararea prejudiciului în acest temei poate să beneficieze nu numai persoana care a fost definitiv achitată, dar și o persoană condamnată prin hotărâre judecătorească pronunțată în cursul procesului penal în care persoana a

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

avut calitatea de inculpat, dacă se stabilește că privarea sa de libertate, anterior condamnării, s-a dispus în mod abuziv, ori nelegal.

Verificând limitarea impusă de art.539 alin.(2) din Codul de procedură penală a dreptului la indemnizare de stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate, prin actele strict și limitativ menționate, în raport de normele constituționale ale art.21 alin. (1) - (3) referitor la dreptul de acces la justiție și dreptul un proces echitabil, ale art. 11 privind dreptul internațional și dreptul intern și ale art. 20 referitor la tratatele internaționale privind drepturile omului, raportate la dispozițiile art. 5 paragraful 5 privind dreptul la reparație, în caz de privare de libertate, contrară dispozițiilor art. 5 paragrafele 1-4 referitor la dreptul la libertate și la siguranță, din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Constituțională a reținut prin Decizia nr.179/2016 că "dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală sunt similare prevederilor art. 504 alin. 3 din Codul de procedură penală din 1968, care au fost supuse controlului de constituționalitate prin Decizia nr. 417 din 14 octombrie 2004, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 1.044 din 11 noiembrie 2004, Decizia nr. 221 din 21 aprilie 2005, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 516 din 17 iunie 2005, și Decizia nr. 78 din 5 februarie 2008, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 152 din 28 februarie 2008, prin care s-a constatat că textul de lege criticat este o concretizare a principiului constituțional prevăzut de art. 52 alin. (3) din Constituție, conform căruia "Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii [...]" și, pe cale de consecință, realizarea dreptului la repararea de către stat a pagubei cauzate prin erorile judiciare are loc în condițiile legii. Prin aceleași decizii, Curtea a reținut că prevederile art. 504 alin.3 din Codul de procedură penală din 1968 nu numai că nu îngrădesc accesul liber la justiție, ci instituie tocmai normele procedurale necesare exercitării acestui drept, fiind în deplină concordanță și cu dispozițiile constituționale ale art. 126 alin. (2), în temeiul cărora procedura de judecată este prevăzută numai prin lege. De asemenea, Curtea a statuat în aceleași decizii că reglementarea expresă a actelor procedurale prin care

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

se constată încălcarea libertății individuale nu este de natură a limita accesul liber la justiție al acelor persoane care nu se regăsesc în unul din cazurile enumerate în art. 504 alin. 3 din Codul de procedură penală din 1968 acestea având posibilitatea de a-și valorifica dreptul în justiție pe alte căi legale, dar în condițiile legii și urmând procedura prevăzută de lege”.

Prin aceeași decizie Curtea Constituțională a reținut, totodată, *”că prin actualele norme procesual penale - respectiv art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, legiuitorul a condiționat repararea pagubei în cazul privării nelegale de libertate de stabilirea acesteia prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată învestită cu judecarea cauzei, după caz. Această condiționare dă naștere, în sarcina organelor judiciare anterior menționate, unei obligații de a se pronunța prin încheieri definitive, conform textului criticat, cu privire la caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate dispuse pe parcursul procesului penal, inclusiv în etapele anterioare celei în care se pronunță hotărârea definitivă și care au făcut obiectul controlului pe calea contestației, sau care ar fi putut fi contestate, conform prevederilor art. 204-206 din Codul de procedură penală. De asemenea, aceasta presupune obligația instanței de judecată care se pronunță prin hotărâre definitivă asupra cauzei de a stabili caracterul nelegal al măsurilor preventive privative de libertate. Curtea a constatat că atribuirea de către legiuitor a competenței de a se pronunța asupra legalității măsurilor preventive privative de libertate organelor judiciare care se pronunță în ultimă instanță în cauzele penale a fost realizată în exercitarea competenței sale constituționale prevăzute la art. 61 alin. (1) din Constituție. Totodată, Curtea a reținut că stabilirea, prin dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală, a condiției de admisibilitate pentru obținerea despăgubirilor în fața instanței civile, este în acord cu prevederile art. 126 alin. (2) din Constituție, conform cărora competența instanțelor judecătorești și procedura de judecată sunt prevăzute numai prin lege”.*

Reglementarea expresă a actelor procedurale prin care trebuie constatată încălcarea libertății individuale nu este de natură a limita accesul liber la justiție pentru că liberul acces semnifică faptul că orice persoană poate sesiza instanțele

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

judecătorești în cazul în care consideră că drepturile și libertățile ori interesele sale legitime au fost încălcate, iar nu faptul că acest acces nu poate fi supus niciunei condiționări, competența de a stabili regulile de desfășurare a procesului în fața instanțelor judecătorești revenindu-i legiuitorului, ceea ce constituie o aplicare a dispozițiilor constituționale cuprinse în art. 126 alin. (2).

Confruntată cu chestiunea interpretării art.539 alin.(2) Cod procedură penală, prin Decizia RIL nr.15/2017 pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție s-a statuat că potrivit disp.art. 539 alin.(2) Cod procedură penală, privarea nelegală de libertate trebuie să fie stabilită, după caz, prin ordonanță a procurorului, prin încheierea definitivă a judecătorului de drepturi și libertăți sau a judecătorului de cameră preliminară, precum și prin încheierea definitivă sau hotărârea definitivă a instanței de judecată învestită cu judecarea cauzei.

A reținut instanța supremă că sintagma „instanța de judecată învestită cu judecarea cauzei” se referă doar la instanța penală învestită cu judecarea cauzei în primă instanță sau apel, ori, eventual, cu o cale extraordinară de atac (par.34).

În susținerea acestei dezlegări cu caracter obligatoriu, a argumentat instanța supremă că *„nu se poate admite ca legiuitorul, folosind sintagma aceasta, a avut în vedere și o instanță civilă, întrucât instanța învestită cu judecarea cauzei este cea competentă să soluționeze conflictul de drept penal dedus judecării, în fața căreia s-a exercitat acțiunea penală și care a luat una dintre măsurile preventive privative de libertate prevăzute în Codul de procedură penală. De altfel, din cuprinsul dispoziției citate reiese că legiuitorul a enumerat organele judiciare penale care au competența de a se pronunța asupra legalității unor astfel de măsuri preventive, precum și actele procesuale prin care o pot face”*.

Pe de altă parte, în dispozițiile Codului de procedură penală legiuitorul a folosit de fiecare dată sintagma "instanța de judecată" sau "instanța" pentru a desemna instanța penală (spre exemplu, art. 206, art. 208, art. 218, art. 220 etc.) și ori de câte ori s-a referit la instanța civilă a denumit-o în mod expres astfel [de exemplu, art. 27, art. 28, art. 397 alin. (5), art. 453 alin. (2), art. 600 alin. (3)].

Prin dispozițiile art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală legiuitorul a prevăzut obligația pentru organele judiciare penale de a verifica legalitatea

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

măsurilor preventive dispuse în cauză, în tot cursul procesului penal, până la pronunțarea unei hotărâri definitive asupra fondului cauzei, fapt reținut și în jurisprudența recentă a Curții Constituționale (Decizia nr. 48 din 16 februarie 2016 și Decizia nr. 271 din 10 mai 2016).

Așadar, organele judiciare penale au obligația (prevăzută în textele de lege menționate în secțiunea anterioară) de a face un examen al legalității măsurii preventive privative de libertate (pe lângă cel al necesității și proporționalității) în tot cursul procesului penal, cât timp această măsură este în ființă.

De asemenea, împotriva încheierilor prin care instanța dispune asupra măsurilor preventive pot formula contestație inculpatul și procurorul. Instanța învestită cu soluționarea contestației are obligația de a face un examen al legalității măsurii preventive privative de libertate, putând dispune oricare dintre soluțiile prevăzute de lege. Totodată, încheierile prin care aceste organe judiciare dispun cu privire la măsurile preventive sunt motivate sub toate aspectele, inclusiv în ceea ce privește legalitatea luării, prelungirii ori menținerii acestora. În final, dacă măsura preventivă privativă de libertate se menține până la soluționarea pe fond a cauzei, instanța învestită cu soluționarea acesteia este obligată să facă o nouă evaluare cu privire la legalitatea măsurii preventive, conform dispozițiilor art. 399 alin. (1) din Codul de procedură penală.

Rezultă așadar că organele judiciare penale au obligația de a se pronunța cu privire la legalitatea măsurii preventive privative de libertate. Or, pornind de la această premisă legală, care se verifică și în practica instanțelor, se reține că instanțele civile nu pot să efectueze un examen de legalitate asupra măsurilor preventive, atunci când sunt învestite cu cererea întemeiată pe dispozițiile art. 539 alin. (1) din Codul de procedură penală. Un argument în plus în acest sens este și dispoziția din art. 541 alin. (2) din Codul de procedură penală, prin care se prevede că acțiunea poate fi introdusă în termen de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată, precum și a ordonanței sau încheierii organelor judiciare prin care s-a constatat eroarea judiciară, respectiv privarea nelegală de libertate.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Pentru acordarea unei indemnizații pentru cazul reglementat de dispozițiile art.539 Cod procedură penală, care constituie o aplicație particulară a art.9 alin.(5) din același cod, norma condiționează acordarea indemnizării de stabilirea caracterului nelegal al privării de libertate prin actele procurorului ori prin hotărâre a instanței penale competente să soluționeze conflictul de drept penal dedus judecății de către persoana care este supusă procedurilor penale.

Doctrinar s-a susținut că stabilirea nelegalității măsurii privative de libertate trebuie să fie explicită, motiv pentru care, pentru a se naște dreptul la despăgubiri, este necesar ca hotărârea pronunțată de judecător să fie definitivă și să constate că măsura a fost luată, prelungită sau menținută la un moment dat cu încălcarea dispozițiilor legale, context în care trebuie să arate dispozițiile legale încălcate, în mod concret. Cu alte cuvinte, nelegalitatea măsurii trebuie demonstrată și trebuie să rezulte din încălcări determinate ale legii, adică nerespectarea condițiilor de luare, prelungire ori menținere a măsurii preventive, iar nu din chestiuni de apreciere, cum ar fi pericolul pentru ordinea publică (C. Voicu, A. S. Uzlău, G. Tudor, V. Văduva, citați de N. Volonciu, Andreea Simona Uzlău și colaboratorii, în *Noul Cod de procedură penală – comentat*, Ed. Hamangiu, 2014, citat de prof. univ. dr. Lidia Barac în *Câteva considerații cu privire la procedura reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri*).

Dreptul la indemnizare vizat de dispozițiile art.539 Cod procedură penală subzistă, potrivit aceleiași doctrine juridice, în condițiile configurate de textul normei, independent de împrejurarea că la finalul procesului penal inculpatul este achitat sau condamnat definitiv pentru infracțiunea pentru care s-a dispus măsura privativă de libertate, căci dispozițiile art.539 Cod procedură penală nu condiționează dreptul la despăgubiri de stabilirea vinovăției persoanei respective, ci doar de stabilirea nelegalității detenției, în raport de dispozițiile legale care o reglementează și cu dispozițiile art.5 paragrafele 1-4 din Convenție, respectiv art.9 alin.(1)-(4) Cod procedură penală.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Condiția stabilirii caracterului nelegal al detenției rezultă și din examenul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului care, analizând exigențele aplicării dispozițiilor art.5 din Convenția europeană a drepturilor omului, a reținut că nu sunt întrunite dispozițiile art.5 paragraf 1 într-o cauză în care bănuielile că reclamantul a comis o infracțiune au fost plauzibile (Hotărârea din 16 octombrie 2001, O`hara c. Royaume-Uni, citată în Corneliu Bîrsan, Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii pe articole, Ediția 2, Ed. C. H. Beck, București, 2010, p. 350), iar într-o altă cauză a decis că nu orice încălcare a dispozițiilor legii interne referitoare la luarea sau prelungirea măsurii arestării preventive are ca efect încălcarea automată a art. 5 din Convenție, ci doar în cazul în care ar fi vorba de o încălcare care relevă arbitrariul organelor judiciare (Hotărârea din 1 iulie 2008, cauza Calmanovici c. România).

Prin urmare, ceea ce trebuie analizat se referă strict la legalitatea măsurii privative de libertate, iar nu la temeinicia/netemeinicia acestei măsuri, respectiv ansamblul elementelor cauzei apreciate într-un anume fel de către tribunal, căci asemenea aprecieri pot fi justificate inclusiv de unele considerații de oportunitate ale autorității judiciare penale care dispune sau revocă luarea măsurii preventive în cadrul unui proces penal.

Norma se referă la dreptul la repararea pagubei *a persoanei care, în cursul procesului penal, a fost privată în mod nelegal de libertate*, fără a distinge după cum privarea de libertate a fost urmarea unei măsuri preventive privative de libertate, a unei pedepse sau a altei sancțiuni penale.

În paragraful 42 al Deciziei nr. 15/2017 se face referire expresă la intervenirea privării nelegale de libertate „în cursul procesului penal cu toate fazele acestuia (urmărire penală, cameră preliminară, judecată și executare)”, iar în paragraful 41 al aceleiași decizii se detaliază aspecte referitoare la analiza eventualului caracter nelegal al arestării unei persoane ulterior rămânerii definitive a hotărârii judecătorești de condamnare (în faza de executare a pedepsei), etapă procesuală incompatibilă cu dispunerea unor măsuri preventive privative de libertate.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Dacă legiuitorul român a stabilit prin dispozițiile legii procesuale penale principiul răspunderii obiective a statului sub aspectul reparațiilor pe care le acordă celui care a suferit în mod injust de pe urma unei privări nelegale de libertate în baza unei măsuri preventive privative de libertate (care se poate fundamenta pe fapte, indicii sau suspiciuni rezonabile care nu trebuie să fie de același nivel cu cele necesare pentru fundamentarea unei condamnări), cu atât mai mult aceeași răspundere obiectivă poate fi antrenată în cazul în care privarea nelegală de libertate decurge din punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii, aplicată printr-o hotărâre penală definitivă.

Cele reținute de către Înalta Curte de Casație și Justiție în decizia nr.15/2017, se aplică și în cazul în care premisa este aceea a privării nelegale de libertate prin punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii, în considerarea principiului *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*, o atare dezlegare este obligatorie în toate situațiile în care se invocă o privare nelegală de libertate intervenită în cursul procesului penal, fiind irelevant dacă ea este consecința dispunerii unei măsuri preventive sau a aplicării unei sancțiuni penale privative de libertate.

Prin sintagma hotărâre definitivă a instanței de judecată investite cu judecata cauzei se include și *hotărârea pronunțată în soluționarea unui recurs în casație* aspect ce este dezlegat în cuprinsul Deciziei nr. 15/2017, paragraful 34 – „Înalta Curte de Casație și Justiție - Completul competent să judece recursul în interesul legii reține că sintagma *”instanța de judecată investită cu judecarea cauzei”* se referă doar la instanța penală investită cu judecarea cauzei în primă instanță sau apel ori, eventual, cu o cale extraordinară de atac”.

Recursul în casație este o cale extraordinară de atac, reglementată de dispozițiile art. 433 - 451 din Codul de procedură penală, care urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție judecarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile

Potrivit art. 434 alin. (1) din Codul de procedură penală, recursul în casație poate fi exercitat împotriva unei decizii pronunțate de curțile de apel și de Înalta

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

Curte de Casație și Justiție, ca instanțe de apel, cu excepția deciziilor prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor. Această cale de atac se poate declanșa, așadar, numai împotriva unei hotărâri rămase definitive fie potrivit art. 551 pct. 4 din Codul de procedură „ penală - în cazul în care s-a respins apelul, la data la care s-a pronunțat decizia de instanța de apel -, fie conform art. 552 alin. (1) din Codul de procedură penală - la data pronunțării acesteia, atunci când apelul a fost admis și procesul a luat sfârșit în fața instanței de apel.

Hotărârea pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursului în casație este o hotărâre definitivă, astfel încât nu există vreun temei pentru ca aceasta să fie exclusă din categoria „hotărârilor definitive ale instanțelor de judecată investite cu judecarea cauzei” la care se referă art. 539 alin. (2) din Codul de procedură penală.

*

*

*

VI. În concluzie, în temeiul art. 519 din Codul de procedură civilă, solicit, în principal, respingerea sesizării, ca inadmisibilă și, în subsidiar, pe fond, pronunțarea unei hotărâri de unificare în sensul că, dreptul la despăgubire reglementat de dispozițiile art.539 Cod procedură penală vizează și cazul în care privarea nelegală de libertate derivă din punerea în executare a unui mandat de executare a pedepsei închisorii.

Și în această situație, stabilirea nelegalității măsurii privative de libertate trebuie să fie explicită, hotărârea pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție în soluționarea recursului în casație fiind o hotărâre definitivă care se circumscrie categoriei „hotărârilor definitive ale instanțelor de judecată investite cu judecarea cauzei” la care se referă dispozițiile legale amintite anterior.

MINISTERUL PUBLIC
PARCHETUL DE PE LÂNGĂ ÎNALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE
CABINET PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL

**PRIM-ADJUNCT AL PROCURORULUI GENERAL,
Laura OPREAN**